

بازار است اصلاح داده شود که تا یازدهم شهر
آگوست هر دو کلاي خود را انتخاب نمایند مجلس
هم در این باب اقدامی باید بنماید .

نایب رئیس - البته اقدام خواهد شد

آقای سید حسن ققی زاده - ما در ترتیب
صحيح هیچ اقدام نمیکنیم و اهمیت نمیدهیم ولی باید
اینجا را رعایت کرد که خیلی اهمیت دارد ما آنچه
بمجلس وارد شد مثل این که از اسمان نازل شده
بخوانیم آنچه از بلده بیاید باید بتوسط حکومت
بلده اگر حکومت نباشد بتوسط وزارت داخله بفرستند
آن وقت وزارت داخله خواهد دید اگر جواب دارد
می دهد و الا بمجلس می فرستد در آنجا هم
کتر و کلا را باید از وزارت داخله خواست (لايه)
دیگر اگر بلده رسیده بود که در باب گندم وزارت
مالیه نوشته شده که مقدار میتوان جنس دیوانی را حاضر
نمایند . وزیر مالیه جواب داده بودند که هنوز دستور
الصل از کمیسیون مالیه نگذشته است که جنس موجودی
دیوان معلوم شود اگر جنسی از طرف دیوان شصت
هزار خروار اقرار خروار شش تومان داده شود
بلده تا آنرا اقرار شصت دینار خواهد فروخت .

نایب رئیس - کوبا اختیار در گندم دیوان
شده است . جواب داده شد که هنوز جنس دولتی
معلوم نشده است که چه مقدار موجود خواهد شد .

آقای زرافضلعلی آقا - دیر در خصوص تعیین
رئیس گفتگو شد و امروز وقت دیر شده خوب است
فرما یاروز سهفته انتخاب شود .

سنان الحکماء - در مسئله مرض که در باد کوبه
است خیلی در این باب تقصیر می شود سرعت مرض
پیش از اینهاست باید زودتر جلوگیری کرد .

نایب رئیس - جناب معتمد السلطنه آن روز
که اینجا بودند گفتگو شده گفتند فردا مجلس
داریم در این خصوص مذاکره کرده اقدام صحیح
خواهد شد .

رئیس التجار - این دیگر مسئله سرحدی
نیست که اساسی موجود نباشد شوشی نیست دو
ساعت بنشینند گفتگو کرده تمام کنند .

حاجی مصین التجار - چند روز قبل میگفتند
که همان در باد کوبه است حالا میگویند تا استازا
آمده است زودتر باید جلوگیری کرد و در این موارد
قطع مراده از همه چیز بهتر است .

اسدالله همیرزا - گمان میکنم که سبب کردن
تا و کلا باوزرا گفتگو نمایند صحیح نباشد بهتر
این است که بوزرا نوشته شود فور طبیعی روانه نمایند .

وکیل التجار - میدانید که شدت سربان این
مرض پیش از اینهاست که بنشینیم اینجا بعرف تمام
کنیم و در سواحل دریا چند مکان است که بار انداز
و بندر است کاریک نفر طبیب نیست که در همه آن
جاها بتواند جلوگیری نماید چاره نیست مگر این
که يك مدتی قطع مراده بشود .

صدیق حضرت - هر جا که بندر صحیح و
کمرک خانه باشد آنجا طبیب هم دارد خوب است
تلگراف بشود دیگر گمانهای آنجا که ترتیب قرائت این
جلو گیری واقف را می یاورند .

نایب رئیس - اگر صلاح است چیزی بوزارت
داخله نوشته بشود که طبیعی بفرستند برود .

مخیر الملک - الا آن گفتگو شد که ما نباید
داخله در امر ایات بکنیم در این صورت خوب است

از ایشان همان جلوگیری را بخواهید بانی با
خودشان است .

وکیل الرعایا - صحیح است ما نباید داخل
اجرائیات بشویم ولی باید از تمام وزارتخانهها پرسید
که شما در این مدت آن کاری که برای ایران کرده اید
بنویسید به بینیم چیست .

مخیر الملک - این مسئله دیگر است و خارج
از گفتگوی ما است .

**مذاکرات روز سه شنبه غره شعبان المعظم
دارالشورای ملی**

خلاصه مذاکرات روز يكشنبه ۲۹ را آقا
میرزا طاهر قرائت کردند .

نایب رئیس - در خصوص تلگرافی که از
مجلس مدرس بوزیر دیوار مغایره شده بود جواب
رسیده که ا لبعضرت همایونی چنین فرمودند که بین
مجلس و شخص اعلیحضرت بینویت و مفارقتی نیست
تا آنکه قائل بشویم شخص واسطه لازم است که
مراتب را بعرض همایونی برساند بلکه باید در هر
موقع که مطلبی لازم باشد باید حضوراً و کلا بعضور
همایونی عرض نمایند بنابراین امروز کمیسیون
مشتمل بر شش نفر انتخاب میشوند که عصر در صاحبقرانیه
بعضور اقدس اعلی تشریف جویند و مطالب را
شفاهاً عرض کنند .

حاج محمد ابراهیم - این شش نفر
خواهند رفت ولی مطالب را بواسطه اینکه نمیتوانند
که اینبنی عرض کنند معوق میماند .

سید الحکماء - قرار چنان بود که اول مجلس
قانون خوانده شود .

نایب رئیس - امروز چند فقره کار داریم
یکی در خصوص تعیین این هیئت بجهت شریایی بعضور
همایونی یکی هم تلگرافی که از تبریز رسیده است
دیگری در خصوص انتخاب رئیس مجلس حالا باید
یکی از این مسائل مطرح شده نتیجه گرفته شود .

وکیل التجار - کوبا این مسئله خیلی صحیح
است و نباید بین اعلیحضرت و مجلس مفارقت باشد
نتیجه آن اشخاصی که میروند باید مذاکراتی که میشود
پروگرام آن نوشته و در مجلس قرائت شود بعد در حضور
همایونی عرض نمایند .

آقای میرزا محمود و خوانساری - اشخاصی که
میروند بجای خجالت مانع است از اینکه درست مطالب
را بعرض همایونی برسانند .

آقای سید حسن ققی زاده - در خصوص
کمیسیونی که باید بعضور همایونی مشرف شوند در
این قابل مذاکره نیست در موفیکه شخص اعلیحضرت
همایونی با هیئت کابینه خواسته اند بمجلس تشریف
بیاورند نباید اینگونه بیاخته بشود بلی مطالبی که
در حضور همایونی عرض میشود باید نوشته شده و گفتگو
شود .

نایب رئیس - حالا اختلافی در بین نیست
در این که باید این هیئت بعضور همایونی مشرف
شوند و در آخر مجلس این هیئت انتخاب میشود .

آقای شیخ حسین - بمقیده بنده مطالبی که باید
حضوراً عرض شود باید در مجلس سری گفتگو
شود .

حاج محمد تقی - باید تمام مطالب در این
مجلس علنی گفتگو شود .

حاج امام جمعه - تمام مطالب باید در مجلس

علنی گفتگو شود که تمام ملت مستعضر شوند مگر
مطالب مهمی که محرمانه باشد .

مستشار الدوله - در اینکه انتخاب وزرا با
شخص اعلیحضرت است شبهه ندارد ولی چون در
ابتدای وقوع که شخص اعلیحضرت خیال تشریف فرمائی
بمجلس را دارند باید وزرا طوری انتخاب شوند
که بتوانند از عهده خدمت مروجه بعقد بر آید
امروزه همه کس نمیتواند از عهده وزارت داخله بر آید
این هیئت در این دفعه دارای اهمیت زیاد هستند
چون شخص اعلیحضرت مرفعی میفرمایند خوب است
قبل از وقت مطالبی که راجع باین هیئت است نوشته
بعضور همایونی عرض شود که این نکته خیلی
اهمیت دارد .

نایب رئیس - مطالب تقریباً همین است که
مستشار الدوله گفتند حال باید نوشته شود .

آقای سید حسن ققی زاده - این که گفتند
آنها این که منتخب شدند قابلیت ندارند بوجوب و این
مشروطیت خوشان مجبور باشمعا خواهند شد این
مطلب را بریزور هم گفتیم در مرجع انتخاب وزرا
با اعلیحضرت است ولی بساز خود وزارت شریایی
دارد در سایر جاها این ملاحظات رعایت میشود ولی در
اینجا آن شرایط مقرر ملاحظه نشده اینجا وزارت
عمومیت دارد که هر کس را بخواهند وزارت میدهند
ولی اینطور نیست از اشخاص کافی قابل عالم
چند نفر را معین میکنند آنوقت در میان آنها
وزرا را انتخاب مینمایند باین این مطلب باینها
یادآوری بشود .

آقای میرزا ابوالحسن خان - در ایران هنوز
این ترتیب را نیشود معمول داشت اشخاصی که قابل
وزارت هستند و بمسند وزارت بودند همین عده
ممدود هستند .

آقای زرافضلعلی آقا - این مطلب هم
مذاکره بشود چند نفری که اقرب بصواب هستند
نوشته شود معین گردد (گفتند این ترتیب تکلیف
مجلس نیست .)

حاج امام جمعه - اشخاصی را که گفتند
ما تعیین نماییم این ترتیب صحیح نیست زیرا که
مشولیت آنها آنوقت بیای ما خواهد افتاد خوب
است که اختیار این کار را راجع بعقد آنها نمایند
تا بتوانند که بر آنها ایراد کنند (گفتند اگر برخلاف
و قیظ کاری سکردند باید اخطار نماییم .)

وکیل الرعایا - بوجوب این انتخابی که شده
است کوبا درست از وضع مملکت مسبق نباشد
این هیئت که میروند خوب است عین واقع را بعرض
برسانند اشخاصی که در اطراف اعلیحضرت هستند
چیزهایی که صرفه خودشان است خواهند گفت ولی
شما تمام آن چیزها را که میدانید میتوان بدیکوید .

حاج امام جمعه - وزرا را که مصلحت ندانیم
پیش از وقت معین هستیم که بگوئیم ما این ترتیب
را کافی نمیدانیم .

مستشار الدوله - در ذیل این مراضی که شد
این هم گفته شد ترتیب مشروطیت آنوقت است که کار
در دست امین باشد تا حال در این مملکت که این همه
انقلابات شده بواسطه همین است که مردمان کاردان
نداریم حالام میفرماید بمان ترتیب سابق رفتار
نمایند و کسانی که خیلی ماهر هستند در زاویه مانده اند
قط مطلع نظر همان بوده که اشخاص مخصوصی که در

کرد با آن ترتیب که خود اعلیحضرت بیابند و معرفی نماینده در عرض یک هفته معلومی شود میتوانه کاری کنته یاخبر .

حاج سید نصیر الله - کمال مبالغه و در باب این هیئت باید بکنید و آنچه صلاح است چیزی فروگذار نکنید .

حاج محمد ابراهیم - من از کسانی هستم که آنها را خائن میدانم نمیتوانم اطمینان حاصل نمایم .

مستشار الدوله این لایحه مینا مرض خودیا در ضمن این مراضی بشود .

حاج سید نصیر الله - باید باقتضای آنجا مرض شود .

محقق الدوله در باب ارومیه آیاجیزی نوشته اید با حضوراً عرض میشود .

حاج امام جمعه - باید از تلگرافاتی که رسیده است بحضور همایونی تقدیم نمودو سؤالو جواب کرد .

وکیل التجار - بلکه باید بسطداد که وزیر امور خارجه سابق اقداماتی سیاسی نکرده نکات را باید گفت (لایحه سؤالی از طرف حاجی شیخ فضل الله در

معنی مشروطیت و حدود وظیفه مجلس مقدس با جوابی که از طرف مجلس مقدس در این باب داده شده بود قرائت شد)

مذاکرات روز پنجشنبه ۳ شعبان دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز سه شنبه غره را آقای میرزا طاهر قرائت کردند .

آقا شیخ حسین شهیدی - خوب است مذاکراتی که حضور همایونی شده بدو اظهار شود بعد شروع بقرائت نظامنامه گردد .

فایز رئیس - بدو باید نظامنامه قرائت شود (شروع قرائت نظامنامه وزارت داخله شد پس از قرائت و اتمام نظامنامه مذکور شروع بمذاکرات گردید .)

آقا سید حسین - خوب است محض اینکه نظامنامه زودتر بایک نویس شده و بصحه برسد مقرر شود که امروز رای بگیرند و آن چند ماده هم که محل نظر است بعد رای گرفته شود .

آقای میرزا حسین شهیدی - خوب است مقرر فرمائید از روز شنبه شروع بقرائت آئینون اساسی شود .

رئیس - انشاءالله باکمال اهتمام از روز شنبه شروع خواهد شد عجله خواهشی که دارم این است مطابق اول وقتی که از برای انعقاد مجلس تعیین می شود در همان وقت وکلای

عظام بدون تخلف دقیقه حاضر شوند که اوقات مجلس مهمل نماند و با کمال دلگرمی باید وکلای عظام حفظ مقامات خود را نموده که طرز حرکات آنها

سرمشق دیگران باشد و مهم ترین وظیفه ما آنست که برطبق نظامنامه داخلی رفتار نمایند وقتی که این ترتیب شد انشاءالله کار پیشرفت خواهد کرد تا کنون کارهای مجلس ناتمام مانده ماله دولت زمین است کمیسیون ماله هنوز مشاغل خود را انجام نداده

نظامنامه ها ناتمام است امورات مملکت هرج و مرج شده جز اینکه وکلای عظام جداً در مقام کار برآمده دقیقه تسامح نوزند چاره نیست طول زمان انعقاد مجلس خوب است چهار ساعت معین شود که سه ساعت آن صرف قرائت نظامنامه شود و یکساعت صرف مذاکرات گردد .

اسدالله میرزا - اینکه فرمودید اجرای نظامنامه داخلی از همه مقدم تر است خوبست یک انجمنی تشکیل شود که تجدید نظری بشود که آنچه موقع اجرا ندارد آنها را تصحیح کنند .

آقا سید حسین - اجزای آن کمیسیون معین شدند .

رئیس - آنها اینکه معین شدند خوب است دقت نظری بکنند .

آقای میرزا حسین شهیدی - مطلب بورتیجه نماند وقتیکه از برای انعقاد مجلس معین میشوید معین کنند .

رئیس - باید رعایت آقایان تجار و غیره هم بشود حال به ببینید چه وقت میتوانم حاضر شوند .

حاج سید نصیر الله - همان چهار ساعت بقرب

مانده خوبست (در خصوص وقت مجلس مذاکرات زیاد بیان آمد بالاخره چهار ساعت بظهر مانده

معین شد . در خصوص اینکه هر گاه از وقت تغلف کردند مذاکرات زیاد شد بالاخره گفته شد که

مجازات آنها همین باشد که اسامی ماین و اشخاصی که در حاضر میشوند در روزنامه مجلس درج کنند

ورقه رای از برای امضای نظامنامه وزارت داخله منتشر شد با کثرت آراء معین شد که تصویب شده

پاک نویس شود و بصحه همایونی موشع گردد جز دو سه ماده که محل نظر است بعد دقت شود . (۱)

حاج محمد آقا - هیئتی که در روز بحضور همایونی اعلی مشرف شده اند مذاکراتی که شده

اظهار نمایند تا سایر وکلایم بدانند .

رئیس - دیروز هم اعلیحضرت مرا احضار فرمودند بیان ملوکانه این بود که فعلاً ترتیبی که داده ایم عجله وکلای عظام چند روزی با آنها باید رفتار کرده اگر قصوری در آنها باشد معلوم میشود البته در آنوقت تغییر آنها را خواهیم خواست و در این اشکالی نخواهد بود .

حاجی سید نصیر الله - پر پر روز متفقاً بحضور

اندس همایونی شرفیاب شدیم بنیر از هیئت منتخبه کس دیگر شرفیاب حضور نبود و تقریباً از یکساعت

ونیم بقرب تمامان قروب که امتداد زمان شرفیابی بود همه مذاکرات راجع باهمیت در انتخاب هیئت

کابینه وزرا و اصلاحات لازمه در امر ارومی و خوی و ماکو و فارس بزد بدو اعلیحضرت اندس همایونی

فرمودند که از طرف مجلس تلگرافی رسید که مجلس یاده اظهارات دارد که بتوسط هضد الملک و

ظل السلطان عرض شود من هر چندین دانستم که مابین ما و مجلس بدون واسطه همه مطالب بمذاکرات

شفاهی بگذرد چنانچه موافق قانون هم همین نحو مقتضی است در خصوص انتخاب وزرا و کابینه جدید

نزدیک به نه روز است که میگذرد ملاحظه کردم از طرف مجلس اشاره و اظهاری نشد تعیین وزرا هم

خیلی مهم بود . چند نفر را در نظر داشتم یکی مشیر الدوله هر چند تکلیف کردم که وزارت داخله

را قبول سکند قبول نکرد همچنین ناصر الملک را تکلیف بلکه اسرار کردم اوهم اظهار عجز کرد

دیگر نظام السلطنه بود با مساعدت استقاره بدون ملاحظه از اوهم صرف نظر کردم یکی آنکه امر شیراز

کسب اهمیت کرده وجود او در آنجا برای اصلاحات لازم است ملاحظه دیگر بعد مسافت بود که مجال

تنگتر از آن بود که منتظر شویم تا او برسد و امر وزارت را تقلد کند عجله اشخاصی را که بعد از

(۱) این نظام نامه در شماره بعد درج خواهد شد

ملاحظات انتخاب کرده ایم قبول مسئولیت کرده اداء کردن دوا بر را میباید نشاناه الله باتفاق و کلا دست بدست میدهند و کارها را از پیش میبرند بعد از

قرائت لایحه در جواب مرض شد اینکه مجلس در خصوص کابینه وزرا مرض میکند نه از باب افتراح

است فقط در مقام دولتخواهی و صلاح اندیشی خاطر مبارک را باین نکته مهم معطوف میدارد که برای

سهولت پیشرفت امور هیئتی را انتخاب فرمائید که بروش امروزی آشنا جمسکی طرف اعتماد و اطمینان

باشند تا اوامر مقدس ملوکانه که بتوسط آنها شرف صدور مییابد بحسن ظن کامل استقبال

شود و هر چند که در این هیئت کابینه رجال کافی مجرب بوده باشند که برای مشاغل دیگر لبقافت

داشته باشند لیکن امروز برای شغل وزارت اگر کاملاً طرف اعتماد نباشند یا از راه تصور نتوانند

کارها را مهده کنند بزودی مجبور باستعفا میشوند و یا مجدداً از طرف مجلس میباید تغییر آنها را از

حضور اقدس همایونی درخواست کرد حالا اگر همه ملاحظات آتیه بشود کارها زودتر از پیش میرود

و برای تغییر آنها مجدداً اسباب تصدیق خاطر همایونی فراهم نمیشود چنانچه خاطر مبارک اجازت میدهد

برای انتخاب وزارت بر همان طبقه عالی که صاحبان یارک و عمارت و وسعه هستند اقتضای نظر مایند و نظر

انتخابی هم بطبقه تربیت یافتگان متاخر فرمائید شاید در میان آنها درمان کافی یافت شود در جواب

با نهایت ملاطفت و اشفاقات شاهانه فرمودند که من از آذربایجان اشخاصی برای وزارت به همراه

نیاورده ام در میان همین اشخاصیکه در اینجا مصدر کار بوده اند اینها را انتخاب کرده ام چون درباره

آنها دستخط صدور یافته همانها برای وزارتها نام باشند چنانچه قصوری یا تقصیری از آنها مشاهده

شد تغییر میدهم مقام ولیاقت آنها تا ده روز معین میشود حالا هر کس را شا لا بقتر میدانید ذکر

کنید میبوی باقیم باری با آنکه عرضی که بحضور همایونی عرض میشد از حد مأموریت مجلس وزمنه

لایحه معروضه خارج نبود همه مکشورات و مقاصد منظوره عرض شد و از طرف قرین الشرف هم همه

قسم بذل عاطفت و مساعدت گردید در خصوص ارومی و خوی و ما کوهم فرمایشات بسیار فرمودند ملاحظات

چند یلتیکی تقریر فرمودند که باید در مجلس غیر ملتی تشریح شود در انجام آنها اقدامات لازمه

بمیل آید و همچنین در خصوص اصلاحات شیراز فرمایشاتی فرمودند که هنقریب همه اشکالات رفع

میشود (بعضی گفتند: باز همان هیئت پیش است که معین شده بود از این شرفیابی گویا نتیجه حاصل

نشده باشد)

حاج امین الضرب - تکلیف این هیئت همان بود که مطالب را بطور تمام بحضور همایونی عرض

نمایند پیش از این آنها تکلیفی نداشتند .

حاج سید نصیر الله - ما بطوریکه باید مطالب را برش همایونی رسانیدیم و اعلیحضرت هم

کمال مساعدت را فرمودند .

صدیق حضرت - اگر این هیئت که منتخب شده از اشخاصی بودند که ما قبل از این ندید

بودم کار آنها صحیح بود .

ولی همین مشیر السلطنه بود که در بدو تأسیس مجلس وزیر عدلیه بود و همه وضع کار کردن او را دیده اند .